

ostensum est; substantia etiam intellectualis elevatur supra omnem mutationem, quum Dei substantiam videt. Impossibile est igitur quod aliquis decidat ab illa felicitate qua Dei substantiam videt.

10. Item. Quanto aliquid est Deo propinquius, qui est omnino immobilis, tanto est minus mutabile, & magis perseverans: unde quaedam corpora propter hoc quod longe distant a Deo, non possunt in perpetuum durare, sicut dicitur in II. de generatione text. com. LX. Sed nulla creatura potest Deo vicinius appropinquare quam quae ejus substantiam videt. Creatura igitur intellectualis quae Dei substantiam videt, summam immobilitatem consequitur: non igitur possibile est quod umquam ab illa visione deficiat.

Hinc est quod in Psalmis Psal. LXXXIII. 5. dicitur: *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in saecula saeculorum laudabunt te*: & alibi Psal. cxxiv. 1. *Non commovebitur in aeternum qui habitat in Hierusalem*: & Isai. xxxviii. 20. *Oculi tui videbunt Hierusalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur: quia solumnodo ibi magnificus est Dominus Deus noster*: & Apoc. III. 12. *Qui viderit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius*.

Per hoc autem excluditur error Platoniorum, qui dicebant, animas separatas, postquam felicitatem ultimam adeptae fuissent, iterum ad corpora incipere velle redire, & finita felicitate illius vitae, iterum miseris vitae hujus involvi: & etiam error Origenis, qui dixit III. Periarchon. cap. 1. animas, & Angelos post beatitudinem iterum posse ad miseriam devenire.

CAPUT LXIII.

Qualiter in illa ultima felicitate omne desiderium hominis completur.

EX praemissis autem apparet quod in illa felicitate quae provenit ex visione divina, omne desiderium humanum impletur, secundum illud Psalmi: *Qui replet in bonis desiderium tuum*: & omne humanum studium ibi suam consummationem accipit. Quod quidem patet discurrere per singula.

1. Est enim quoddam desiderium hominis, in quantum intellectualis est, de cognitione veritatis: quod quidem homines consequuntur per studium contemplativae vitae. Et hoc quidem maxime in illa visione consummabitur, quando per visionem primae veritatis omnia quae intellectus naturaliter scire desiderat, ei innotescunt, ut ex supradictis cap. LXI. apparet.

2. Est etiam quoddam hominis desiderium secundum quod habet rationem, qua inferiora disponere potest; quod quidem consequuntur homines per studium activae, & civilis vitae; quod desiderium principaliter ad hoc est ut tota hominis vita secundum rationem disponatur, quod est vivere secundum virtutem: cuiuslibet enim virtuosus finis in operando est propriae virtutis bonum, sicut fortis ut fortiter agat. Hoc autem desiderium tunc omnino complebitur, quando ratio in summo vigore erit, divino lumine illustrata, ne a recto deficere possit. Consequuntur etiam civilem vitam quaedam bona quibus homo indiget ad civiles operationes, sicut honoris sublimitas, quam homines inordinate appetentes,

(1) Vulgata v. 4. *Et regnaverunt cum Christo mille annis*; v. 6. *Et regnabunt cum illo mille annis*.

superbi, & ambitiosi fiunt. Ad summam autem honoris altitudinem per illam visionem Dei homines sublimantur, in quantum Deo quodammodo uniuntur, ut supra cap. LXI. ostensum est. Et propter hoc, sicut ipse Deus Rex saeculorum est, ita & beati ei conjuncti, Reges dicuntur: Apocal. xx. 4. (1) *Regnabunt cum Christo*. Consequitur etiam civilem vitam aliud appetibile quod est famae celebritas, per cuius inordinatum appetitum homines inanis gloriae cupidi dicuntur. Beati autem per illam visionem redduntur celebres, non secundum hominum, qui decipi, & decipere possunt, opinionem, sed secundum verissimam cognitionem & Dei, & omnium beatorum: & ideo illa beatitudo in Scriptura sacra frequentissime gloria nominatur, sicut in Psalm. cxxix. 5. dicitur: *Exultabunt Sancti in gloria*. Est etiam & aliud in civili vita appetibile, scilicet divitiarum, per cuius inordinatum appetitum, & amorem homines illiberales, & iniusti fiunt. In illa autem beatitudine est bonorum omnium sufficientia, in quantum beati perfruuntur illo quod comprehendit bonorum omnium perfectionem. Propter quod dicitur Sapientiae VII. 11. *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*: & in Psalm. cxi. 3. dicitur: *Gloria, & divitiarum in domo ejus*.

3. Est etiam tertium hominis desiderium, quod est sibi, & aliis animalibus commune, ut delectationibus perfruatur: quod homines maxime consequuntur secundum vitam voluptuosam; & per ejus immoderantiam intemperati, & incontinentes fiunt. In illa vero felicitate est delectatio perfectissima, tanto quidem perfectior ea quae secundum sensum est, quae & bruta animalia perfruuntur, quanto intellectus est altior sensu. Tanto etiam illud bonum in quo delectabimur, majus est omni sensibili bono, & magis intimum & magis continue delectans, quanto etiam illa delectatio est magis pura ab omni permixtione contritantis, aut sollicitudinis alicujus molestantis, de qua dicitur in Psalm. xxxv. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, & torrente voluptatis tuae potabis eos*.

4. Est etiam naturale desiderium omnibus rebus commune per quod conservationem sui desiderant, secundum quod possibile est: per cuius immoderantiam homines timidi redduntur, & nimis a laboribus sibi parcentes: quod quidem desiderium tunc omnino complebitur quando beati perfectam sempiternitatem consequuntur, ab omni nocimento securi, secundum illud Isai. xli. 10. & Apocal. vii. 16. *Non esurient, neque sitient, & non percussiet eos aestus & Sol*.

Sic igitur patet quod per divinam visionem consequuntur substantiae intellectuales veram felicitatem, in qua omnino desiderium quietatur, & in quo est plena sufficientia omnium bonorum, quae secundum Aristotelem, X. Ethic. cap. vii. ad felicitatem requiritur. Unde & Boetius dicit, III. Lib. de consolatio. prosa 2. quod beatitudo est *status omnium bonorum congregatione perfectus*. Hujus autem perfectae, & ultimae felicitatis in hac vita nihil est adeo simile sicut vita contemplantium veritatem, secundum quod est possibile in hac vita: & ideo Philosophi qui de illa felicitate ultima plenam notitiam habere non potuerunt, in contemplatione quae est possibilis in hac vita, ultimam felicitatem hominis posuerunt (X. Ethic. cap. vii.). Propter hoc etiam inter alias vitas in Scriptura divina magis contemplativa commendatur, dicente Domino, Lucæ x. 43. *Maria optimam partem elegit, scilicet contemplationem veritatis, quae non auferetur ab ea*: incipit enim contemplatio veritatis in hac vita, sed

sed in futura consummatur; activa vero, & civilis vita, hujus vitae terminos non transcendunt.

CAPUT LXIV.

Quod Deus sua providentia gubernat universa.

I. Part. quæst. xxii. art. 2.

EX his autem quae praemissa sunt, sufficienter habetur quod Deus rerum omnium est finis: ex quo haberi potest ulterius quod ipse sua providentia gubernat, & regit universa.

1. Quaecumque enim aliqua ordinantur ad aliquem finem, omnia dispositioni illius subjacent ad quem principaliter pertinet ille finis, sicut in exercituum apparet: omnes enim partes exercitus, & eorum opera ordinantur ad bonum ducis, quod est victoria, sicut in ultimam finem: & propter hoc ad ducem pertinet totum exercituum gubernare. Similiter ars quae est de fine, imperat, & dat leges arti quae est de his quae sunt ad finem, ut civilis militari, militaris equestri, & ars gubernatoria navifactivae. Cum igitur omnia ordinentur ad bonitatem divinam sicut in finem, ut ostensum est (cap. xvii. & xviii.) oportet quod Deus, ad quem principaliter illa bonitas pertinet, sicut substantialiter habita, & intellecta, & amata, sit gubernator omnium rerum.

2. Adhuc. Quicumque facit aliquid propter finem utitur illo ad finem. Ostensum est autem supra II. Lib. c. xv. quod omnia quae habent esse quocumque modo, sunt effectus Dei; & cap. xvii. quod Deus omnia facit propter finem, qui est ipse. Ipse igitur utitur omnibus dirigendo ea in finem. Hoc autem est gubernare. Est igitur Deus per suam providentiam omnium gubernator.

3. Amplius. Ostensum est (II. Lib. cap. xiiii.) quod Deus est primum movens non motum. Primum autem movens non minus movet quam secunda moventia, sed magis quia sine eo non moventur alia. Omnia autem quae moventur, moventur propter finem, ut supra (cap. iii.) ostensum est. Movet igitur Deus omnia ad fines suos, & per intellectum: ostensum est enim supra (II. Lib. cap. xiiii. & xv.) quod non agit per necessitatem naturae, sed per intellectum, & voluntatem. Nihil autem est regere, & gubernare per providentiam, quam movere per intellectum: aliqua ad finem. Deus igitur per suam providentiam gubernat, & regit omnia quae moventur in finem, sive moveantur corporaliter, sive spiritualiter, sicut desiderans dicitur moveri a desiderio.

4. Item. Probatum est (cap. iii.) quod corpora naturalia moventur, & operantur propter finem, licet finem non cognoscant, ex hoc quod semper, vel frequentius accidit in eis quod melius est, & non aliter fierent per artem. Impossibile est autem quod aliqua non cognoscentia finem operentur propter finem, & ordinate perveniant in ipsum, nisi sint mota ab aliquo habente cognitionem finis, sicut sagitta dirigitur ad signum a sagittante. Oportet ergo quod tota operatio naturae ab aliqua cognitione ordinetur: & hoc quidem mediate, vel immediate oportet reducere in Deum: oportet enim quod omnis inferior ars, & cognitio a superiori principia accipiat, sicut in scientiis operativis, & speculativis apparet. Deus igitur sua providentia mundum gubernat.

5. Adhuc. Ea quae sunt secundum suam naturam distincta, in unum ordinem non conveniunt nisi ab uno ordinante colligantur in unum. In universitate

autem rerum sunt res distinctae, & contrarias naturas habentes, quae tamen omnes in unum ordinem conveniunt; cum quaedam operationes quorundam excipiunt, quaedam autem a quibusdam juvantur, vel etiam operantur. Oportet igitur quod sit universorum unus ordinator, & gubernator.

6. Amplius. Eorum quae circa caelestium corporum motus apparent, ratio assignari non potest ex necessitate naturae, cum quaedam eorum habeant plures quibusdam, & omnino difformes. Oportet igitur quod illorum motuum ordinatio sit ab aliqua providentia, & per consequens omnium inferiorum motuum, & operationum quae per illos motus disponuntur.

7. Item. Quanto aliquid propinquius est causae, tanto plus participat de effectu ipsius: unde si aliquid tanto participat perfectius ab aliquibus, quanto alicui rei magis appropinquat, signum est quod illa res sit causa illius quod diversimode participatur; sicut si aliqua sint magis calida secundum quod magis appropinquant igni, signum est quod ignis sit causa caloris. Inveniuntur autem aliqua tanto perfectius ordinata esse, quanto sunt Deo magis propinqua: nam in corporibus inferioribus, quae sunt maxime a Deo distantia, naturae similitudine, invenitur esse defectus aliquando ab eo quod est secundum cursum naturae, sicut patet in monstruosis, & aliis casualibus: quae tamen sunt aliquo modo mutabilia; quod non accidit in substantiis intellectualibus separatis. Manifestum est autem quod Deus est causa totius ordinis rerum. Est igitur ipse per suam providentiam gubernator totius universitatis rerum.

8. Adhuc. Sicut supra cap. xiiii. & xv. Lib. VIII. probatum est, Deus res omnes in esse produxit non ex necessitate naturae, sed per intellectum, & voluntatem. Intellectus autem, & voluntatis ipsius non potest esse alius finis ultimus nisi bonitas ejus, ut scilicet eam rebus communicaret, sicut ex praemissis apparet. Res autem participant divinam bonitatem per modum similitudinis, in quantum ipsae sunt bonae. Id autem quod est maxime bonum in rebus creatis, est bonum ordinis universi, quod est maxime perfectum, ut Philosophus dicit (XII. Metaphysic. text. com. lxi.) cui etiam consonat divina Scriptura Genesis I. cum dicitur: *Vidit Deus cuncta quae fecerat & erant valde bona*; cum de singulis operibus dixisset simpliciter quod erant bona. Bonum igitur ordinis rerum creatarum a Deo, est id quod est praecipue volitum, & intentum a Deo. Nihil autem aliud est gubernare aliquam rem quam ei ordinem imponere. Ipse igitur Deus omnia suo intellectu, & voluntate gubernat.

9. Amplius. Unumquodque intendens aliquem finem, magis curat de eo quod est propinquius fini ultimo, quia hoc est etiam finis aliorum. Ultimus autem finis divinae voluntatis est bonitas ipsius cui propinquissimum in rebus creatis est bonum ordinis totius universi, cum ordinetur ad ipsum sicut ad finem omne particulare bonum hujus vel illius rei, sicut minus perfectum ordinatur ad id quod est perfectius: unde & quaelibet pars invenitur esse proprium totum. Id igitur quod maxime curat Deus in rebus creatis, est ordo universi. Est igitur gubernator ipsius.

10. Item. Quaelibet res creata consequitur suam ultimam perfectionem per operationem propriam: nam oportet quod ultimus finis, & perfectio rei sit vel ipsa operatio, vel operationis terminus, aut effectus

Forma vero secundum quam res est, est perfectio prima, ut patet in II. de Anima text. com. 1v. ordo autem rerum creaturarum secundum distinctionem naturarum, & graduum ipsarum, procedit ex divina sapientia, sicut in secundo Lib. cap. xxiv. ostensum est. Ergo & ordo operationis, per quam res creatæ magis appropinquant ad ultimum finem. Ordinare autem actiones aliquarum rerum ad finem, est gubernare ipsas. Deus igitur per suæ sapientiæ providentiam rebus gubernationem, & regimen præstat.

Hinc est quod Scriptura Deum Dominum, & Regem profiteatur, secundum illud Psalm. Psal. xcix. 3. Dominus ipse est Deus: & idem Psal. xlv. 8. Rex omnis terra Deus. Regis enim est, & Domini suo imperio regere, & gubernare subjectos: unde & rerum cursum sacra Scriptura divino præcepto adscribit Job 1x. 7. Qui præcipit Soli, & non oritur; & stellas claudit quasi sub signaculo: & Psal. xiv. 6. Præceptum posuit, & non præteribit.

Per hoc autem excluditur error antiquorum Naturalium Emped. text. Ar. 2. Phys. text. xl. 111. & eorum qui solam materialem causam moverunt, de quibus I. Metaphys. cap. 1v. qui dicebant, omnia ex necessitate materiæ provenire: ex quo sequebatur omnia à casu accidere, & non ex aliquo providentiæ ordine.

CAPUT LXV.

Quod Deus conservat res in esse.

I. Part. quest. civ. art. 1.

EX hoc autem quod Deus res sua providentia regit, sequitur quod in esse conservet.

1. Ad gubernationem enim aliquorum, pertinet omne illud per quod suum finem consequuntur: secundum hoc etiam aliqua regi, vel gubernari dicuntur quod ordinantur in finem. In finem autem ultimum quem Deus intendit, scilicet bonitatem divinam, ordinantur res non solum per hoc quod operantur, sed per hoc quod sunt: quia in quantum sunt, divinæ bonitatis similitudinem gerunt, quod est finis rerum, ut supra cap. xix. & xx. ostensum est. Ad divinam igitur providentiam pertinet quod res conserventur in esse.

2. Item. Oportet quod idem sit causa rei, & conservationis ipsius: nam conservatio rei non est nisi continuatio esse ipsius. Ostensum est autem supra II. Lib. cap. xxiii. & xxiv. quod Deus per suum intellectum, & voluntatem est causa essendi omnibus rebus. Igitur per suum intellectum, & voluntatem conservat res omnes in esse.

3. Item. Nullum particulare agens univocum potest simpliciter esse causa speciei, sicut hic homo non potest esse causa speciei humanæ, esset enim causa hominis, & per consequens sui ipsius; quod est impossibile: est autem causa hic homo hujus hominis per se loquendo. Hic autem homo est per hoc quod natura humana est in hac materia, quæ est individuationis principium. Hic igitur homo non est causa hominis, nisi in quantum est causa quod forma humana fiat in hac materia. Hoc autem est esse principium generationis hujus hominis. Patet ergo quod nec hic homo, nec aliquid aliud agens univocum in natura, est causa nisi generationis vel hujus vel illius rei. Oportet autem ipsius speciei humanæ esse aliquam per se causam agentem: quod ipsius compositio ostendit, & ordinatio partium, quæ eodem modo se habet in omnibus, nisi per accidens impediatur: &

eadem ratio est de omnibus aliis speciebus rerum naturalium. Hæc autem causa est Deus vel mediare, vel immediate: ostensum est enim, Lib. viii. cap. vi. quod ipse est omnium modo habeat ad conservationem specierum, sicut se habet hoc generans in natura ad generationem, cujus est per se causa. Generatio autem cessat, cessante operatione generantis. Ergo & omnes rerum species cessarent, cessante operatione divina. Igitur ipse per suam operationem conservat res in esse.

4. Adhuc. Licet alicui existenti accidat motus, tamen motus est præter esse rei. Nullum autem corporeum est causa alicujus rei nisi in quantum movetur, quia nullum corpus agit nisi per motum, ut Aristoteles probat I. Physic. text. com. xxxv. & seq. Nullum igitur corpus est causa esse alicujus rei in quantum est esse, sed est causa ejus quod est moveri ad esse, quod est fieri rei. Esse autem cujuslibet rei est esse participatum, cum non sit res aliqua præter Deum, suum esse, ut supra Lib. I. cap. xxii. probatum est; & sic oportet quod ipse Deus, qui est suum esse, sit primo & per se causa omnis esse. Sic igitur se habet ad esse rerum operatio divina sicut motio corporis moventis ad fieri, & moveri rerum factarum, vel motarum. Impossibile autem est quod fieri, vel moveri alicujus rei, maneat cessante motione moventis. Impossibile est igitur quod esse alicujus rei maneat nisi per operationem divinam.

5. Amplius. Sicut opus artis præsupponit opus naturæ, ita opus naturæ præsupponit opus Dei creatis: nam materia artificialium est à natura, naturalium vero per creationem à Deo. Artificialia autem conservantur in esse virtute naturalium, sicut domus per soliditatem lapidum. Omnia igitur naturalia non conservantur in esse nisi virtute Dei.

6. Item. Impressio agentis non remanet in effectu, cessante actione agentis, nisi vertatur in naturam effectus: formæ enim generatorum, & proprietates ipsorum remanent in eis post generationem, quia efficiuntur eis naturales; & similiter habitus sunt difficile mobiles, quia vertuntur in naturam; dispositiones autem, & passionés sive corporales, sive animales manent aliquantulum post actionem agentis, sed non semper, quia insunt ut in via ad naturam: quod autem pertinet ad naturam superioris generis, nullo modo post actionem agentis manet, sicut lumen non manet in diaphano, recedente illuminante. Esse autem non est natura, vel essentia alicujus rei creatæ, sed solius Dei, ut in primo Lib. cap. xxi. & xxii. ostensum est. Nulla igitur res remanere potest in esse, cessante operatione divina.

7. Adhuc. Circa rerum originem duplex est positio: una fidei, quod res de novo fuerunt à Deo productæ in esse; & positio quorundam Philosophorum, quod res ab æterno à Deo fluxerunt. Secundum autem utramque positionem oportet dicere, quod res conserventur à Deo in esse: nam si res à Deo productæ sunt in esse postquam non fuerunt, oportet quod esse rerum divinam voluntatem consequatur, & similiter non esse; quia permisit res non esse quando voluit, & fecit res esse cum voluit. Tandem igitur sunt, quamdiu Deus eas esse vult. Sua igitur voluntas conservatrix est rerum. Si autem res ab æterno à Deo fluxerunt, non est dare tempus, aut instans in quo primo à Deo effluerunt. Aut igitur nunquam à Deo productæ sunt, aut semper à Deo earum esse procedit quamdiu sunt. Sua igitur operatione res in esse conservat.

Hinc

Hinc est quod dicitur Hebr. 1. 3. portans omnia verbo virtutis sue: & August. dicit iv. super Gene. ad litteram cap. xii. Creatoris namque potentia, & omnipotentis, atque omnitenentis virtus, causa est subsistendi omni creaturæ: quæ virtus si ab eis quæ creata sunt regendis aliquando cessaret, scilicet cessaret tota species, omnisque natura concideret. Neque enim sicut structuram ædium cum fabricaverit quis, abscedit; atque illo cessante, atque abscedente, stat opus: ita mundus vel in actu oculi stare poterit, si ei regimen Deus subtraxerit.

Per hoc autem excluditur quorundam loquentium in lege Maurorum positio, quia ad hoc quod sustinere possent, mundum Dei conservatione indigere, posuerunt omnes formas esse accidentia, & quod nullum accidens durat per duo instantia, ut sic semper rerum formatio esset in fieri, quasi res non indigeret causa agente, nisi dum est in fieri. Unde & aliqui eorum dicuntur ponere, quod corpora indivisibilia, ex quibus omnes substantias dicunt esse compositas, quæ sola secundum eos firmitatem habent, possunt ad horam aliquam remanere, si Deus suam gubernationem rebus subtraxerit. Quorum etiam quidam dicunt, quod res esse non desineret, nisi Deus in ipsa accidens decisionis causaret. Quæ omnia patet esse absurda, & in quantum agunt in virtute divina.

CAPUT LXVI.

Quod nihil dat esse, nisi in quantum agit in virtute divina.

EX hoc autem manifestum est quod omnia inferiora agentia non dant esse, nisi in quantum agunt in virtute divina.

1. Nihil enim dat esse, nisi in quantum est ens actu. Deus autem conservat res in esse per suam providentiam, ut ostensum est cap. lxv. Ex virtute igitur divina est quod aliquid det esse.

2. Amplius. Quando aliqua agentia diversa sub uno agente ordinantur, necesse est quod effectus qui ab eis communiter fit, sit eorum secundum quod ununtur in participando motum, & virtutem illius agentis: non enim plura faciunt unum, nisi in quantum unum sunt, sicut patet quod omnes qui in exercitu sunt, operantur ad victoriam causandam, quam causant secundum quod sunt sub ordinatione ducis, cujus proprius effectus victoria est. Ostensum est autem in primo Lib. cap. xii. quod primum agens est Deus. Cum igitur esse sit communis effectus omnium agentium, nam omne agens facit esse actu; oportet quod hunc effectum producant, in quantum ordinantur sub primo agente, & agunt in virtute ipsius.

3. Item. In omnibus causis agentibus ordinatis quod est ultimum in generatione, & primum in intentione, est proprius effectus primi agentis; sicut forma domus quæ est proprius effectus ædificatoris, posterius provenit quam præparatio cæmenti, & lapidum, & lignorum, quæ fiunt per artifices inferiores, qui subsunt ædificatori. In omni autem actione esse in actu est principaliter intentum, & ultimum in generatione: nam eo habito, quiescit agentis actio, & motus patientis. Est igitur esse proprius effectus primi agentis, scilicet Dei; & omnia quæ dant esse, hoc habent, in quantum agunt in virtute Dei.

4. Amplius. Ultimum in bonitate, & perfectio-

(1) Num particulantia, & determinantia?

ne inter ea in quæ potest agens secundum, est illud in quod potest ex virtute agentis primi: nam complementum virtutis agentis secundi est ex virtute agentis primi. Quod autem est in omnibus agentibus perfectissimum, est esse: quælibet enim natura, vel forma perficitur per hoc quod est actu, & comparatur ad esse in actu sicut potentia ad actum ipsum. Igitur esse est quod agentia secunda agunt in virtute primi agentis.

5. Item. Secundum ordinem causarum est ordo effectuum. Primum autem in omnibus effectibus est esse: nam omnia alia sunt determinationes ipsius. Igitur esse est proprius effectus primi agentis, & omnia alia agunt ipsum, in quantum agunt in virtute primi agentis. Secunda autem agentia, quæ sunt quasi (1) particulantes, & determinantes actionem primi agentis; agunt sicut proprios effectus alias perfectiones quæ determinant esse.

6. Præterea. Quod est per essentiam tale, est propria causa ejus quod est per participationem tale, sicut ignis est causa omnium ignitorum. Deus autem solus est ens per essentiam suam, omnia autem alia sunt entia per participationem, nam in solo Deo esse est sua essentia. Esse igitur cujuslibet existentis est proprius effectus ejus, ita quod omne quod producit aliquid in esse, hoc facit in quantum agit in virtute Dei.

Hinc est quod dicitur Sapientiæ 1. 14. Creavit Deus ut essent omnia, & in pluribus Scripturæ locis dicitur, quod Deus omnia facit: & in Libro de causis dicitur, quod nec intelligentia dat esse, nisi in quantum est divina, & in quantum agit in virtute divina.

CAPUT LXVII.

Quod Deus est causa operandi omnibus operantibus.

EX hoc autem apparet quod Deus est causa omnibus operantibus ut operentur.

1. Omne enim operans est aliquo modo causa essendi vel secundum esse substantiale, vel accidentale. Nihil autem est causa essendi, nisi in quantum agit in virtute divina, ut cap. lxvi. ostensum est. Omne igitur operans operatur per virtutem Dei.

2. Adhuc. Omnis operatio quæ consequitur aliquam virtutem, attribuitur sicut causæ illi rei quæ dedit illam virtutem; sicut motus gravium, & levium naturalis consequitur formam ipsorum secundum quod sunt gravia, & levia; & ideo causæ ipsorum motus dicitur esse generans, qui dedit formam. Omnis autem virtus uniuscujusque agentis est à Deo sicut à principio omnis perfectionis. Ergo cum omnis operatio consequatur aliquam virtutem, oportet quod cujuslibet operationis causa sit Deus.

3. Amplius. Manifestum est quod omnis actio quæ non potest permanere cessante impressione alicujus agentis, est ab illo agente, sicut manifestatio colorum non posset esse cessante actione Solis, quæ aerem illustrat, unde non est dubium quin Sol sit causa manifestationis colorum; & similiter patet de motu violento, qui cessat, cessante violentia impellentis. Sicut autem Deus non solum dedit esse rebus cum primo esse incepserunt, sed quamdiu sunt, esse in eis causat, res in esse conservans, ut ostensum est cap. lxv. ita non solum cum res primo conditæ sunt, eis virtutes operativas indidit, sed semper eas in rebus causat: unde cessante influencia divina, om-

Bb 2

nis

(1) Num particulantia, & determinantia?